Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһун!

САҺА ОЛОХ

Хаһыат
1931 сыл алтынныы
15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҒЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҒЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№103 (6395) | 1986 сыл. Атырдьах ыйын 28 күнэ ЧЭППИЭР | Сыманата 3 харчы.

БУРДУК ХОМУУРУН ДНЕВНИГЭ

Кэнниин күннэргэ бурдук хомуурун тэтимэ Карл Маркс аатынан уонна «Мыҥдаҕаайы» совхозтарга эбилиннэ. Итти хаһаайыстыбаларга туһаанныаҕынан валовойунан 1515, 1120, гектартан ортотунан 5 уонна 9 центнер үүнүү ылылынна. Карл Маркска 303, «Мыҥдаҕаайыга» 126 гектар нэҥиэх бааһыналар бурдуктара быһылынна.

Субуруускай аатынан совхозка 210 гектартан валовойунан 1008, гектартан ортотунан 4,8 центнер, бурдугу хомуйдулар. Оттон Эрилик Эристиин аатынан совхозка 365 гектартан бурдук хомулунна. Валовойунан 1160, гектартан ортотунан 3,1 центнер бурдугу ылылар. Бу иккиэн хаһаайыстыбаларга: Субуруускайга 150, Эрилик Эристиинэргэ 87 гектар ааннаах сирдэргэ күҥүнүү хорутуу ыытылынна.

«Мугудайга» 70 гектартан валовойунан 400 центнер хомулунна.

Оройуон үрдүгэн 1074 гектартан валовойунан 5203, гектартан ортотунан 4,8 центнер бурдун хомулунна.

ОАПХ совета.

ДЕПУТАТЫ КЫТТА КӨРСҮҺҮҮ

Соторутаабыта ССКП райкомун конференц-саалатыгар ССРС Верховнай Советын депутатын Мария Петровна Погодаеваны кытта көрсүһүү буолла. Депутат быыбардааччыларыгар үлэтин отчуоттаата. Кини үлэлиир «Томпо» совхоза Норуоттар доҕордоһуулара орденынан наҕараадаламмытын туһунан кэпсээтэ. Тополиныйга оҕо сада, теплица, квартальнай котельнай, спортивнай саала, олорор дьиэлэр, о. д. а. объектар тутуллубуттар. Табыһыттарга көҥөрүллэ сылдьар дьиэлэр оҥоһуллубуттар.

Мария Петровнаҕа быыбардааччыларыттан 16 арааас наказ киирбититтэн 10-на биэрэтиллибит, 33 этии киирбититтэн 12-тэ быһаарылларыгыт. Холобур, Кириэс-Халдьаайыга —Культура дьиэтэ, Аммаҕа —көҥөрүллэ сылдьар механоколонна базата, Тополиныйга— котельнайдары убаҕас оттуннка көҥөрүү.

Мустубут быыбардааччылар Мария Петровна үлэтин биһириилэрин биллэрдилэр. Үлэтигэр оссо үрдүк ситиһиилэри баҕаран туран, Чурапчы сэлиэньэтигэр типовой таас оҕо садын тутуутун туруорустулар. ОАПХ советын председателэ А. А. Шадрин сири тупсаран оҥоруута көмө наадатын туһунан этта.

М. П. Погодаева быыбардааччылар этиилэрин учуоттаан, туох ыаллаарыгын көмөлөһөргө эрдэннэрда.

«СО» корр.

ЗВЕНО ГРАФИГЫН ТУТУҺАР

Болтоново Егор Афанасьевич Егоров салайар толору механизацияламмыт звенотугар тиийэбит. Звено уолаттара сибиэгинин аҕай кэбиһиллэн бүппүт от тулатын харбата сылдьаллар.

—Ээ, бу сир дуо? Бу сир Тенгүлүкү диэн. Таатта үрэх маанылаах хочото, —диэн үөрэ-көтө көрүстэ Петр Новгородов, мунньааччылартан бириэдэстэрэ.

Сотору кэмнэн стогометателлээх тракторын кэбиһиилээх от таһыгар тохтотоот, звеньевой Николай Николаевич Ефремов (мустараанчы), Илья Михайлович Слепцовтуун (түсчүт) тиийэн кэллилэр. Илья Михайловичы олохтоох партийнай тэрилтэ звенова политинформаторынан сыһыарбыт.

Сүрдэх түмсүүлээхтик, тэрэһиннээхтик үлэлиилэр. Константин Копыринов уонна Семен Павлуцкай оҕустарыыга сылдьаллар үһү. Звено кэбиһэр күнүгэр ортотунан 8-10-нуу от туруорар. Бу быыылагы дьыга күнаҕана суох кордерүү. Звено графикка аспыт ый 25 күнүгэр киирбитэ уонна ону ааллаохтан тутуһан ыһар. Совхозка —иккис, оройуонга —үһүс миэстэлээх.

—Быламмыт 250 тонна этэ. Ону бу ый 11 күнүгэр толорбуппут. Мээрэйдэммитинэн бүтүн 265 тонна оттоохпут. Сорох оппутун туттара ылыкпит. Быйыл Дьуодьалыттан оттоохуну саҕалаабыппыт. Алаас сирэ бу кэстэрүнэн бүтэр. Сарсыҥытыттан Нуучча үрэҕэр киирэбит. Эбии былаан тиэрдибиттэрэ— 145 тонналы. Ону кэлэр ый бастакы күнүгэр бүтэрдэбит диэн баҕа санаалаахпыт,— звеньевой тэтэйэр кэрүнэзэх кэпсэтэ.

Быһа барыллаан аҕыныан, бу звено отчуттара 100-тэн тахса оту туруордулар. Ону күрүөлэһэн Дмитрий Степанович Кампеевка сүмэрдилибит. Кини даҕаны нүрүөнү туппахтыы сатаабыт. Билэтин Чуораайыттаҕа баар оту күрүөлүүр. Онно сотору сүөһү киирэн мэччийэхтээх. Биллэрин курдук, сайылыктар мэччирэҥнэ наадыйылара улахан. Оту сүөһүгэ сиэлэт туһуттан онно үүт бүтэй тутуллар эбит.

Механизированнай звено хас бириэдиэ үлэһитэ биир-дии күн чаһын туһата суох халтайга сүтэрбэккэ ыһанар ол иннилэр үлэлэрин түмүгэр кастер.

—Быйаҥнаах буолун! —диэн алтыы хааллыбыт. Звено дьоно сарсыҥыы күнү саҥа тэтимнэн көрсөөрү сүлбу-халбы хомуйан айаҥҥа турбуттара. Итти курдук ыл түгэнигэр иннилэрдиҥ көрсөн, кэпсэтэн ааҕыстыбыт.

С. ПОПОВ,
биһ. анал. корр.

Снимокка: (хаҥастан) Е. А. Егоров, Н. Н. Ефремов, И. М. Слепцов, П. Г. Новгородов.

П. Оконешников фотота.

Бэҕэһээҥи туругунан 18366 тонна от, 9211,6 тонна эбии аһылык бэлэмнэннэ.

УЛЭ ТЭТИМИН НАМТАППАККА, ХААЧЫСТЫБАТЫН МӨЛТӨППӨККӨ ОХСУУЛААХТЫК ОТТУОҐУН!

ИККИС УДАРНАЙ НЭДИЭЛЭ ТҮМҮГЭ

Общественнай сүөһү аһылыгын соҕотуоннаалаһыгыта иккис ударнай нэдиэлэ түмүгүтэрэ таһаарылыннылар, ыыайыылаахтар чуолкайданнылар.

Атырдьах ыйын 18 күнүттэн 24 күнүгэр диэри оройуон үрдүнэн барыта 1888 аһылык единицатыгар тэҥнээх от, силлэс, дуҕа уонна былах соҕотуонналанна, итиннэ сорудах 110 бырыһыан толорулунна. Быстахтык ыллахха, 3169 тонна от кэбиһиллиннэ, 2050 тонна силлэс угулунна. Ол эрдэгэр 458 тонна эбии аһылык бэлэмнэҥэн бэлиэтэммит кирбии ангара да ылылыыбата. Итиҥ курдук от престэйиин сорудаҕа эмиэ толоруллубакка хаалла.

Совхозтар куоталаһыыларыгар бастакы миэстэни «Мыҥдаҕаайы» ылла. Манна ааспыт сэтэ хонукка барыта 444,3 аһылык единицатыын бэлэмнэтиллэр. «Мыҥдаҕаайылар» нэдиэлэ устата 590 тонна оту кэбиһэннэр сорудаҕа 118 бырыһыан толордулар.

Оттоохуҥҥа ыҥырылаах «Чурапчы» совхоз кэлиэҥги күннэргэ үлэ тэтимин биллэрдик эбэн нэдиэлэтээҕи куоталаһыыга иккис миэстэҕэ таҕыста. Ыҥырылаахтарга сэтэ хонукка 370 аһылык единицатын бэлэмнэриэ сорудах тиэрдиллибитин кинилэр 14 бырыһыанынан аһардылар. Силлэни угуута уонна эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥҥэ бэлиэтэммит кирбилэри ылбатылар эрдэри, атын ханнык да хаһаайыстыбатаҕар эльбэх оту кэбистилэр— 870 тоннаны.

Бастакы нэдиэлэ түмүгүнэн ыыайыылааҕынан тахсыбыт «Мугудай» совхоз бу сырыыга 248,2 аһылык единицатын бэлэмнээн үһүс миэстэнэн дуоһуйда.

Отделениелар күрэхтэһиилэригэр балачча үчүгэй кордерүүнү сылаанар ситистилэр. Кинилэр оттоохуҥҥа нэдиэлэтээҕи графиктары 106,2 бырыһыан толордулар.

Кэлин механизацияламмыт звенолар куоталаһыыларыгар Болтоноттон П. П. Соловьевтаах бу да сырыыга иннилэрин кимиэхэ да биэрбэтилэр. Кинилэр нэдиэлэ устата 118 тонна оту кэбиһэннэр иккис миэстэламмыт С. А. Макаровтааҕы (Сылаан) 38 тоннанан, үһүскэ тахсыбыт Е. А. Егоровтааҕы (Болтоно) 69 тоннанан куоттулар.

Механизированнай агардаахтар күрэхтэһиилэриттэн Килэҥкиттэн С. С. Лаазарев звенота 80 тоннаны соҕотуоннаалаан атыттартан чорбойдо. Иккис миэстэни 70 тонналаммыт И. И. Каженкин звенота ылла. Оттон үһүскэ Олуохүмэтээҕи тыа хаһаайыстыбатын техникумун Сылаан отделениетыгар үлэлиир этэрээтэ (салайаччы В. Г. Волинцкай) таҕыста— 54 тонна.

Дойду сир ходуһаларыгар оттуур колоннаан звенолартан нэдиэлэтээҕи куоталаһыы кыайылаабынан В. П. Седалищев II звенота аатланна. Седалищевтаах 73 тоннаны кэбиэннэр сорудахтарын нэҥи бүктэн ордуунан аһардылар. Иккиэн В. С. Оконешниковтаах (Сылаан), үсүһү С. Е. Павловтаах (Болугур) ыллылар. Оттон Нуотараҕа уонна Амма уҥуор оттооччуларын П. П. Борисовтаах (Хайахсыт) бастаатылар. Кинилэр ааспыт сэтэ хонукка лоп курдук 100 тонна оту соҕотуоннаалаатылар. Иккиэкэ 51 тонналаммыт Ф. Ф. Оконешниковтаах (Чыаппара), үһүскэ 50 тонналаммыт Е. К. Бримеевтаах (Чаныр) тарыстылар.

Илиннэн оттооччуларга дойду сиргэ үлэлээччилэртэн Сылаантан П. Г. Макаров звенота тэҥнээбин булбата, нэдиэлэ устата 59 тоннаны кэбиста. Иккиэн Толоонтон В. А. Гоголевтаах, үсүһү Арылыаахтан Н. Р. Сивцевтаах ыллылар. Нуотараҕа уонна Амма уҥуор оттуур илин звеноларыттан нэдиэлэтээҕи күрэхтэһиҥ кыайылаабынан А. Е. Новгородовтаах (Сылаан) аатланнылар. Кинилэр 78 тоннаны кэбистилэр. Иккис миэстэ Г. И. Николаев звенотугар (Болугур) бэриллиннэ. Үсүһү П. П. Толстоуховтаах (Маралаайы) ыллылар.

УДАРНАЙ ҮЛЭ РАПОРА

ССКП райкомугар, райсовет исполкомугар, ЫБСЛКС райкомугар

ССКП историческай съезбин уураахтарын, ССКП бэс ыйынааҕы (1986 с.) Пленума туруорбут соруктарын ситиһиилээхтик олохтоохкилэрэр, ССКП КК уон иккис пленумнаах советскай норуоту өрө күүрүүлээх, айымньылаах үлэҕэ Ыҥырыытыгар дьыалаан эпиэттээн, итиннэ «Чурапчы» совхозпут, ону тэҥэ Үөһээ-Бүлүү оройуонун Оройуотаабы сельсоветын ыҥырыыларын дьыаланан ойуур иннитиэн, Кытаанах нэйилиэгин олохтоохторо күн-дьыл үөскэппит күүгүмэйдэриҥэр тэрээһиннэах буолуулуу утары туруоран, сүөһү аһылыгын далайдык бэлэмнээһиҥэ оройуонна ыҥырыы таһаарбыттара. Онно 272 тонна бастыҥ хаачыстыбалаах от, 270 тонна дуҕаны, 15 тонна былаҥы, 15 тонна лабыктаны соҕотуоннаалыыра сорунтаммыттара. Атырдьах ыйын 25 күнүнээҕи туругунан 457 тонна дуҕа, 31 тонна былах, 3 тонна хомус, 3,6 тонна лабыкта бэлэмнэннэ, 281 тонна от кэбиһиллиннэ.

Общественнай сүөһүгэ эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥҥэ общественность күргүөмнээх тахсыыта саҕаланар.

С. СЛЕПЦОВ,
сельсовет исполкомун председателэ,
И. ПОПОВ,
партийнай тэрилтэ секретара,
Н. ПОНОМАРЕВ,
отделение управляющайа,
Н. МАКАРОВА,
комсомольскай тэрилтэ секретара.

ТОЛОРДУБУТ!

«Мадк» үлэ, сыныалаг лааҕырын байыастара общественнай сүөһүгэ эбии аһылыгы (дуҕаны) бэлэмнээһиҥҥэ ылыммыт сорудахпытын—100 тоннаны, атырдьах ыйын 24 күнүгэр 5 тоннанан аһара толорбуппут туһунан рапортуубыт.

Коллектив оройуонна ыҥырыытын чиэстэохтик толорор туһугар салгыы дьулуурдаахтык үлэлиир.

Гаяз МАТВЕЕВ,
лааҕыр командира.
Мотя СОФРОНОВА,
комсорг.

ҮҮНЭР КӨЛҮӨНЭҐЭ—

Сарсын—оройуон учууталлары н

САҢА КӨРДӨҐҮЛЛЭР ТАҺЫМНАРЫГАР

Учууталлар быйылгы атырдьах ыйынаадьы сүбэ мунньахтара ССКП XXVII съезда, оскуола реформата норуот үөрэҕэриитин иннигэр туруорбут соруктарын олохтоо киллэриигэ үлэлээһиннэргэ старты биллэрэр аналлаадьынан ураты улахан суолталаах.

ССКП КК соторуугаарыта буолан аастыт оскуола реформатын олохтоо киллэрии туругун туһунан дьүүлэспит мунньаҕар оскуола дойду социальнай-экономическэй сайдыытын түргэтэтиэ дьоҕуннаах фактора буолара чопчу бэлиитэнэ.

Оскуола реформатын олохтоо киллэрии үһүс сылыгар үөскүннибит. Итэ ким устата оройуоннаа туох үлэ ыытылыннар, туох ыаллыбакка иннэрий, суһал быһаарыллыы эрдэҕий?

Саҥа үөрэх дьылын бэлэм өрүтүнэн үөрэнээччилэр общественнай туһалаах оҥорон таһаарыылаах үлэлэрин эбэһээтэлиэй киллэрии буолуоҕа. IV—VI кылаастарга саҥа программанан үлэ уруокторугар үөрэтии саҕаланнаҕа. Итиннэҕэ аналлаах 16 үөрэнээр кабинеттар, 1600 кв. м кэмнэх пленочнай теплицалар саар буоллулар. Диринг уонна Кытаанах ортолоругар оскуолаларын производственнай үөрэхтээһиккэ кабинеттара республикатааҕы конкурска кыттан II—III миэстэлэнилэр. Кэнники икки сылга 350 выпускник тыа хаһаайыстыбатыгар наадалаах идэлэри баһылаатылар. Оройуонна 6 стационарнай үлэ-сынналаах лаҕырдара үлэлиллэр. Аастыт пятилетка устата оҕолор күүстэриннэн сайыннары оттуулар барыта 3 мөл. солк. суумалаах үлэ толоруллуна.

Шефтээх тэриллэлэр, базовай хаһаайыстыбалар кемелэриннэн үөрэнээччилэри үлэҕэ үөрэтиигэ-иитиигэ аҥыйаҕа суох оҥоһуллуна. Ол эрдэҕэ суоҕу иитэр фермаларга, производственнай мастерскойдарга оҕолорго анаан 90 рабочай миэстэ бэриллиэхтээҕиттэн биара-суона 30-та эрдэ баара, «Чуваачы», «Аҥындаҕайы». Субуруусай аатынан совхозтарга үлэ, сыныалаан лаҕырдарга санитарнай гигиеническэй усулуобуналара мөлтөҕүнэн болдьоҕун ааннэ уонна улох сабыллыылара оссо да элбэх үлэ оҥоһуллуохтаҕын этэллэр. Выпускниктар оскуолаҕа ылбыт идэлэриннэн производствоҕа үлэлээһиннэрии таһыма, рабочай идэтин училищелэрга үөрэнэн баһылааһыҥа тардьаһылара намыһахтар. Итиннэ туоратар туһутан оскуола, базовай хаһаайыстыба биргэ үлэлээһинин оссо кэнсиэрдэхха, кодьүүстээхсиоруохха наада. Итиннэҕэ улахан көмөнү партийнай тэриллэлэртэн, олохтоох Советтартан профсоюзнай тэриллэлэртэн эрдэбит.

Быйылытыттан «Улыбка» детсад базатыгар оройуонна аан бастаан алта сыныаахтарга I кылаас баһыллыаҕа. Эйиилгиттэн итэ кылаас оройуон оскуолаларыгар сыыйа олохтоноро былааннаах. Оттон ол начальнай оскуола базатын бөҕөргөтүүгэ улаханнык наадыйар. Аастыт үөрэх дьылын түмүгүнэн начальнай кылаастар учууталлара 50 бырыыбаҥа үрдүк үөрэхтээх. Учууталлар үлэлиир методическэй киниэскэлэрдыгар, профессиональнай бэлэмнэриигэр ураты болҕомто ууруллуохтаах, ирдэбил туруоруллуохтаах.

Быйылгы үөрэх дьылыгар үөрэтии саҥа программатынан саҥа былааныанан үлэлиэхпит. Оттон ол учууталлартан ньурата суох үлэни эрдэйэр. Учууталлар оройуоннааҕы методическай холбоһуктара, опытаах учууталлар дьоҕуннаах кемөҥ оҥороллоругар эрдэбит. Киниилэргэ районо лекторскай бөлөҕө утумнаах көмөлөһүөҕэ.

ССКП райкомун үһүс пленума иитии үлэтиэр улахан соруктары туруорда. Онуу хас биирдии педагогическай коллектив салалтаҕа ылыахтаах. Үүнэр көлүөнэни патриотизм, интернационализм тыынынан иитиигэ утумнаах, былааннаах үлэ ыытыллыыхтаах. Улахан болҕомто төрөппүттэри ыытта үлэҕэ туһаайыллыахтаах. Чуолкай, интернациональнай иитии боппуруоһуттан аастыт оттуулар үлэ көтүмэхтик ыытыллыбыта, олоҥу ыытта сибээһэ мөлтөҕө кистэлэ буолбатах. Быйыл олору туоратан, ыытыллар дьаһаллар олохтон өй-хаан хабан тахсыыларыгар, оҕолорго тиийиэхтэ буолуулларыгар болҕоотө уурудуохтаах.

Оскуола реформата туруорбут көрдөҕүллэрин барыта хайысханан салгыы олохтоо киллэрии эрдэйиллэр. Ол бүттүүммүтүн—учууталлары, үөрэнээччилэри уонна киниилэр төрөппүттэрин, таарыйар. Оччотугар салгыы хайдах үлэлиир туһунан бука барыы—ким норуот үөрэҕириитин дьыалатыгар сыныаннаах, биргэ толкуйдаан, сөпнөһүллүбүт былааны оҥостон үлэлиэхтээхпит. Сарсыҥҥы оройуон учууталларын атырдьах ыйынаадьы сүбэ мунньахтара үөрэтэр-иитэр үлэ формаларын уонна ньымаларын тустарынан, оскуола үлэтигэр хаачыстыбаннай тосту оҕуллуҥу хайдах ситиһэр туһунан ыһаҕастын, деловойдук кэпсэтэргэ кыахтары үөскэтэр. Партийнай үлэйиттэр, хаһаайыстыбалар уонна педагогическай коллективтар салаайаччылара онно активнай кыттыыны ылыллара эрдэйиллэр. Ол оскуола үлэтин саҥа үөрэх дьылыгар тосту уларыта тутууга төрүү уурууоҕа.

Л. ЕГОРОВА,
райсовет норуот үөрэҕириитигэр отделын сэбиэдиссэйэ.

ОСКУОЛА ДИРЕКТОРА

Хатылыга учууталлыыр биир эдэр дьүөгэм дойдутуттан түүн үөһэ аҕаннаан кэлэн, утуйан хаалан, оскуолатыгар тоҕуйу аҕыыта тиийбиттээх. Итэ үөрэх дьыла саҕаланыан иннинэ. Утары улахан баҕайы үгүлүгэлэри аниньммыт, хортуусстаах, үлэҕэ эриллибит көрүгнээх ааҕан киэҥ киэҥник хардыылаан иннэрэ.. Ханна эрэ сүрдээҕин тиэтэйэрэ.

—Баҕа эрэ, уоппускан бүппүтэ эҥ. Баҕаһаҥнан. Улаҕа хойутуо суох баара... Дьэ, үлэ бөҕө: оскуола таҺын ыраастыахха наада,—кини кыыс аттыгар тохтуу түспүтэ,—Кыраабыл тиийбэт...

Итиэннэ сэдиитэҥ ханна тугу ыыныахтаахтарын, хантан тугу булуохтаахтарыҥ быһааран биэрбитэ. Дмитрий Павлович төһө да мөҕөн-этэн барбатар, дьүөгэм хойутаабытыттан кыбыстан, көмсүҥэн ылбыта. Ол курдук Дмитрий Павлович тыла-өһө ылыннарылаах, лоп-баччы эта. Кини оскуола территориятыттан бөҕү-саҥы тиэйтэрэрэ трактор көрдөөн, сүүрэ-көтө сылдьара.

Оскуола директора.. Элбэх да түбүгү, ыыналаны сүгэн-көтөҕөн, уйан сылдьар киһи. Оскуола өрөмүөнэ каллаҥнаах ырааска эгэлгэтин, тутуу матырыйаалларын булуу түбүгэ... Кыһыын котельнай айдаана, уруоктарга сылдьыы, хас биирдии учуутал үөрэтэр методикатын ыытыы, педсоветтар... Оҕо уруоктан тоҕо үүрүллүбүтэ. Итэ нурдук омос көрдөххө быгархай боппуруостары ыаспыллаах дьыалаларын ыытта сотаан ситимнээһин ыхсаабат болҕомтону, уҥараабат эрчими эрдэйэр. Оскуоха күннэтэ бэйэ биллиитинэ-көрүүтүн таһымын үрдэтэн иҥнэхха наада. Дмитрий Павлович түбүктэрэ эмиэ итиннэктэр.

РСФСР үтүөлэах учууталын, Хатылы орто оскуолатын директорын аатын үгүстэр ытыктыыллаахтык аатыыллар. Кырата сүүрбэ сыл норуот үөрэҕириитин салаатыгар элбэх сыраты-харатын биэрэн, ис сүрэҕиттэн куруук үчүгэйи эрэ оҥорор баҕанан үлэлээтэ. Үгүс ситиһиилэриттэн биир бастыҥнара —оскуолаҕа кабинетнай системаны киллэрии буолар. Оҕолору үөрэтии бастын опыттарын билсэ республиканы уһаты-туора сыыйда аҕай, Украинаҕа Сухомлинскай үлэлэбит оскуолатыгар ньыт. Оскуола өрөмүөнэ каллаҥнаах ырааска эгэлгэтин, тутуу матырыйаалларын булуу түбүгэ... Кыһыын котельнай айдаана, уруоктарга сылдьыы, хас биирдии учуутал үөрэтэр методикатын ыытыы, педсоветтар... Оҕо уруоктан тоҕо үүрүллүбүтэ. Итэ нурдук омос көрдөххө быгархай боппуруостары ыаспыллаах дьыалаларын ыытта сотаан ситимнээһин ыхсаабат болҕомтону, уҥараабат эрчими эрдэйэр. Оскуоха күннэтэ бэйэ биллиитинэ-көрүүтүн таһымын үрдэтэн иҥнэхха наада. Дмитрий Павлович түбүктэрэ эмиэ итиннэктэр.

Дмитрий Павлович салайар педколлективын учууталлара, бастатан, кини уһулуччу кыһамныылаах, принципиальнайын, бэйэтигэр уонна үлэһиттэригэр ыытаанах ирдэбиллээҕин, холку, амарах майгылааҕын бэлиэтиллэр.

—Специалистары мөҕүү-этии хаһан да үчүгэй түмүгү аҕалбат. Тыл диэн—улахан күүс. Ону сатаан туттуохха наада. Дмитрий Павлович үлэһиттэригэр этэр тылын сыанатын, ол тыл киниилэр дуоһаларыгар хайдах тиийэрин билэр салайаччы. Коллективка ыытыктатар улахан күүһэ итиннэхэ сытар дии саныыбын,—диэбитэ оскуолаҕа киллэриллэр. Оскуола өрөмүөнэ каллаҥнаах ырааска эгэлгэтин, тутуу матырыйаалларын булуу түбүгэ... Кыһыын котельнай айдаана, уруоктарга сылдьыы, хас биирдии учуутал үөрэтэр методикатын ыытыы, педсоветтар... Оҕо уруоктан тоҕо үүрүллүбүтэ. Итэ нурдук омос көрдөххө быгархай боппуруостары ыаспыллаах дьыалаларын ыытта сотаан ситимнээһин ыхсаабат болҕомтону, уҥараабат эрчими эрдэйэр. Оскуоха күннэтэ бэйэ биллиитинэ-көрүүтүн таһымын үрдэтэн иҥнэхха наада. Дмитрий Павлович түбүктэрэ эмиэ итиннэктэр.

РСФСР үтүөлэах учууталын, Хатылы орто оскуолатын директорын аатын үгүстэр ытыктыыллаахтык аатыыллар. Кырата сүүрбэ сыл норуот үөрэҕириитин салаатыгар элбэх сыраты-харатын биэрэн, ис сүрэҕиттэн куруук үчүгэйи эрэ оҥорор баҕанан үлэлээтэ. Үгүс ситиһиилэриттэн биир бастыҥнара —оскуолаҕа кабинетнай системаны киллэрии буолар. Оҕолору үөрэтии бастын опыттарын билсэ республиканы уһаты-туора сыыйда аҕай, Украинаҕа Сухомлинскай үлэлэбит оскуолатыгар ньыт.

ИИТИИГЭ — КЭЛИМ СЫҺЫАНЫ

Хаанык баҕарар салаа үлэҕэ былааны оҥоруу, онон салайтаран күүһү тэҥнэ аттаран үлэлээһин улахан суолталаах. Итэ оҕону иитии боппуруоһуттан эмиэ быһаччы сыһыннаах, ураты миэстэни ылар.

Оҕону, общество кэлэр кэскилин иитии—барыбыт, бүттүүммүт дьыалата. Ол туһунан оскуола реформатыгар олус өйдөнүмүтүгүн уонна чуолкайдык сурулубута: «Иитии кодьүүһүн үрдэтии улахан өттө үөрэнээччилэргэ көрдөбүлү туруоруута дьиэ-кэргэн, оскуола, общественность уонна үлэ коллективтара сүбэлэһэн, биргэ былааннаан үлэлээһиннэриттэн уонна үөрэнээччилэргэ биир тэҥ көрдөбүллээх буолуулларыттан тутулуктаах».

Биргэ тумсан үлэлэһии биргэ оҥоһуллубут, үчүгэйдик толкуйданыллыбыт былааны эрдэйэр. Ол быйыгы оскуолаларбытыгар ырааҕынан сиэтэ суох. Быстахтык ыллахха, шефтээх тэриллэлэр үлэлэриэн былааныгар иитии үлэтигэр кыттыы туһунан ахтыллыбат даҕаны. Ол да иҥин үлэ сонун формаларын көрдөөһүн аһары быстаан. Оскуола уонна базовай хаһаайыстыба биргэ үлэлээһиннэриигэр үгүс куолутугар эрдэ сыһыан чахчылара бааллар. Партийнай тэриллэлэр, сельсоветтар исполкомнара иитии оттуүгэр маныаха болҕомтону уурааллара наада. Быстахтык ыллахха, шефтээх тэриллэлэр, базовай совхозтар, предприятиелэр салайаччыларын чопчу итии боппуруосна отчуоттуохха.

Оҕону иитиигэ улахан көмөнү үлэ тэриллэлэрэ оҥорор кыахтаахтар. Оҕо иитиитигэр ыһаммат дьиэ-кэргэттэри, биирдиилээн төрөппүттэри эпизодтаах тардарга, киниилэргэ кэмигэр көмөлөһөргө, сүбэ-ама буоларга коллективтар оҥоруохтаахтара элбэх. Общественнай дьон олорор сиригэр оҕо иитиитин үлэтигэр тардыы эмиэ киниилэр поҥуо тэриллэн толору сөп. Биирэхэ оҕо иитиитигэр атыттарга холобур буолуон сөптөөх дьиэ-кэргэттэр суох буолбатахтар, микрорайоннар, агитаоналар салаталара киниилэри булан, опыттарын түмэн тарбатыннан дьарыктаналлара махталлаах суол буолуох этэ. Бэйэ дьиэ-кэргэнин аатын-суолун, өбүгэ саҕаттан тутуспут үгүс принциптэрин, үгэстэрин салбаан ыһан туһунан өйдөбүлү оҕолорго ыытаанахтык иитэрэр наада.

Төрөппүттэри оскуола үлэтигэр, чуолаан, иитэр үлэҕэ тардыы туһунан быйыл хаһыанка тахсыбыт кэпсэтиигэ үгүстэр эттилэр. Уонна баар итэҕэйи сопке ыйдылар. Төрөппүттэри кыыта үлэ мөлтөх. Оҕо иллэҥ кэмин кодьүүстээхтик атаарыытыгар төрөппүт көмөтө ураты суолталаах. Олорор сиригэр, аҕыйах да оҕолоох буоллун эбэт, куруһуоктары үлалэтии, бэйэ сэдэх дьоҥуругар уйуйуу кыаллыбат. Эстетическай, половой интернациональнай иитии боппуруостара эмиэ ирдэбиллэрин курдук туруоруллар буолбатахтар. Баар итэҕэстэр ССКП райкомун үһүс пленумугар (1986 с.) сөпкө ыйыллыбыттара. Итиэннэ бары педагогическай коллективтар түмүк оҥостоллоро эрдэйиллэр.

В. ПЕРМЯКОВА,
үөрэх оройуоннааҕы салаатын иитиэн үлэлиир оҕо хоһуун иитээччита.

ПЕДКОЛЛЕКТИВ ОТЧУОТТУУР

Олох суола, дьон суола
Уһуктааҕа биллибат:
Оптун бастаан оскуола
Олбуоругар киллэрэр. . .
. . . Аанын сабан бараргар
Аартык бөҕө арыллар:
Уоһа —халлаан сулуһа,
Сиргэ —муора далаҺа.

«Аанын сабан бараргар аартык бөҕө арыллар». Оттон ол аартыктары оҕоҕо арыйар туһугар төһөлөөх элбэх үлэ нааданый? Оскуолатааҕы сыллар киһи сайдыытыгар, олохтоо сыһыныгар, характерыгар биллэр-кэстэр суолу хаалларалларар. Ол иҥин хас биирдии учуутал, педагогическай коллектив үлэтигэр ураты болҕомто ууруллуохтаах, көрдөбүл туруоруллуохтаах.

Педагогическай коллектив үлэтин хонтуруоллуур, киниэхэ көмөлөһөр, үчүгэй оруттарын түмэн атыттарга холобур туруорар биир табыгастаах формаран педагогическай коллективы отчуоттатыы буолар. Отчуоттаабын туоратаахха биир оттүнэн улахан чиэс— атыттарга кэпсиир туох эрэ учүгэйдээх буоллахтара,атын оттүнэн—улахан эпизодтнэс: биир идэлэхтэри ыытта үлэҕэ сана көрдөбүлэри туруорар, итиэҕэстэри аһаҕастык этэргэ тоҕоос биэрэр улахан деловой кэрсүһүү буоларынан.

Аастыт саас Хадаар аҥыс кылаастаах оскуолатын коллектива отчуоттаабыта. Киниилэр үлэлэрин оройуон бары оскуолаларыттан 35 иҥин—учууталлар, завучтар, директордар корбуттэрэ, ырыпыттара. Элбэх үчүгэй тыл этиллибитэ, итиҥэс да ыйыллыбыта. Олорто барыларыгар тохтообокко, чопчу оскуолаҕа үөрэнэр кабинеттары туһаныы туһунан кэпсиэхпит.

Оскуола реформатын олохтоо киллэрии 2000 сыллаахха диэри барыа кабинеттары толору оборудованнелыыры ирдиир. Бу ангардас технический средствоны, үөрэтэр пособиелары булуу эрэ буолбатах, бу —олору үлэҕэ көдьүүстээхтик туһаныы, оҕолору онуоха үөрэтии.

Оскуола үөрэнэр кабинеттарын 60—70 бырыыбаннара толору оборудованнаан хаччыллыннылар. Маны араас технический средствоттуттан, көрдөрөн үөрэтэр пособиеларга, дидактический матырыйаалларга тиийэ киирэллэр. Кабинеты үөрэтиигэ туһаныы хайдаҕын учууталлар аҕаҕас уруоктары, кылаас таһыннаҕы дьаһаллары ыытан көрдөрбүттэрэ.

«Учуутал уруокка үөрэтии техническай средстволарын— кодоскобу, АМКны, уоттаах таблоны, табыгастаахтык туһанна. Ол уруок биригэдэтин көдьүүстээхтик туһанарга тирэх буолла: хатылааһынга 15 мүн., саҥа матырыйаалы үөрэтиигэ 14., ону чинэтиигэ 16 мүн. бэриллиэ. Дуоскаҕа 5 үөрэнээччи тэҥнэ ыытыллан ыытылыннылар. Оҕолор активнайдар. Уруок устата 9 эрчиллиини толорулар» диэн суруйар оппонент Одьуулуун орто оскуолатын завуча М. М. Иванова. «Уруок кинетическэй энергия бары түбэлтэлэргэ формулаларын көрдөрөр демонстрационнай опытыкан түмүктэннэ. Үөрэнээччилэр кинетическэй

ҮТҮӨНҮ, ҮЙЭЛЭЭҐИ!

атырдьах ыйынаабы сүбэ мунньахтара

ОСКУОЛАТТАН САҐАЛАНАР

Түргэтэтин оскуолаттан саґаланар диэн бэлиэтээнин кытта сөбүлэспэт буолуохха хайдах да тайыллыбат. Холобур, оройуон үгэнэйит күүһүн үс гыммыттан никитэ отутуттар диэри саастаах, орто оскуоланы кэлин уон сылга бүтэрбит эдэр дьон. Кинилэр баһыйар үгүстэрэ анаммыт учаастактарыгар таһаарыылаахтын, үтүө суобастаахтык үлэлиллэр, общественнай олохго активнайдык кытталлар. Ол эрдэ, онон түмулук туттан уоскуйар табыллыбатын өйдүүбүт. Үлэ режимин кэһиэччилэр, боруоуллаччылар, общественнай бэрээдэги кэһиэччилэр да суох буолбатахтар. Бэйэ үлэтин сатаан тэриммэт буолуу эмиэ баар. Эдэрдэр бородууксуйа бэйэлэ турар сыанатын, хаачыстыбалаахтык үлэлээһин аґалар экономическай барсын, үлэ Сокуонун быстах да көрдөбүллэрин, о. д. а. эдэр рабочайга олус наадалаахтары билбэттэр. Оттон ону үлэ коллективыгар барытын үөрэтэ-биллэрэ уонна олоххо туһаннара охсор үкүүгэр кыаллыбат. Онон бу өттүнэн үлэни оскуолаттан саґалыахха, выпускник хас биирдии рабочай мүнүүтэ иһин, үлэ хаачыстыбатын, былаан туолуутун иһин эпиэтинэһи өйдүүр буола иитиллэн тахсыытын сиҥиннэххэ.

Иккиһинэн, биһиги комсомольскай тэриллэрбит уота-күөһэ суох үлэлиллэрин туһунан эбэхтэ истэбит. Оттон ол бэйэлэрин салайына үөрэммэтэх, инициативата суох комсомолецтар хантан кэллилэр? Бэйэбит аттыбытыгар үлэлии олорор оскуолалартан эбээт! Оройуон 11 орто, 6 аҕыс кылаастаах оскуолаларын комсомольскай тэриллэлэрин учуотугар 937 ЫБСЛКС чилиэннэрэ учуокка туралар. Кинилэр активностарын өрө көтөҕүүгэ, бэйэлэрин бэйэлэрэ салайыныларын үрдэтиигэ, дьиҥ-чаҕы комсомольскай атмосфераны уоскэтиигэ кыһаммыы уурааллуохтаах. Биһиэхэ, комсомольскай эйгэҕэ эрэ буолбакка, уонсайынан, үөһэттэн дьаһал кэлэрин күүтүү баар. Холобур, сыл аҥардааҥы былаанарын оройуон 28 ыччат-комсомольскай фермаларын коллективтарыттан баара-суоҕа 9-ра эрэ толорбуттара. Оттон былаан тохтубут бириҥиннэлэрин арыйар, олору туоратар туһунан боппуруоһу үгүс комсомольскай коллектив көтүтүүгэ хаалларбыттара: управляющай дуу, бригэдьиир дуу кэлэн боппуруоһу туруорарын кэтэспиттэрэ. Итиннэ—үөһэттэн дьаһалы кэлтэйдин кэтэнниттэн биир өттүнэн, никис өттүнэн, солуута суох эпиэ кэлээһиннэн босхолонуоха. Болҕомтону, сатабыллы бүтэһиитэх түмүгү, сыалы тиийиитэник быһаарыыга, ойдотүүгэ туһаайыахха.

Атын өттүнэн ыытыллар дьаһаллар идейнэй таһымнарыгар болҕомто уурааллара аада. «Галочканы» эккирэтиһэн көтүмэхтик үлэлээһин элбэх. Ол оҕолоох ханнык эмэ ойдөбүлү ойүгэр-сүрүөгэр, этиҥэр-хаанынан иитэриэхтээх, төттөрүтүн иннини олоххо бөрүкүтэ суох, омсолоох сыһыанна үөрэтэр. Ыытыахха эрэ диэн ыытыныахха, оноһуллуохтаах эрэ диэн оноруохха.

Саҥа үөрэх дьыла комсомолецтарга, үөрэнээччилэргэ элбэх умнуллубат даталарынан бөлиэ буолуоҕа. Ол курдук, быйыл үөрэнээччилэр «XXVII съезд уураахтарын—олоххо!» ленинскэй зачеттары туттарыахтара, 1987 сыл муус устар 17 күнүгэр ЫБСЛКС XX съезд аҥыллыаҕа. Улуу Октябрьскай социалистическай революция 70 сыла туолуутун көрсө охсуулаах үлэ вахтатыгар турыммут Советскай норуот элбэх оруттаах үлэни тэнитиэҕэ. Ол барыта үөрэнээччилэр олохторун кытта быһаччы сибээстээх буолуутугар, кинилэр ортолоругар үрдүк политическай өрө көтөҕүллүүнү уоскэтиктигэр оскуолааҕы комсомольскай тэриллэлэр дьоһуннаах оруолу ылыахтаахтар. Онуоха кинилэргэ олохтоох партийнай, сыахтааҕы комсомольскай тэриллэлэр эрэйиллэр кэмнэр оҥоруохтаахтар.

И. МАКАРОВ,
ЫБСЛКС райкомун бастакы секретара.

ЭҐЭРДЭЛИИБИТ

Никифорова Татьяна Гавриловнаны (Одьулуун), **Макарова Евдокия Иннокентьевнаны** (Дириҥ) старшай-учуутал, **Евграфова Тамара Семеновнаны** (Чурапчы аҕыс кылаастаах оскуолата), **Сивцева Валентина Ивановнаны** (Чурапчы орто оскуолата) методист-учуутал, **Филиппов Николай Дмитриевичы** (Хадаар), **Лукина Венера Гавриловнаны** (Хайахсыт), **Пудова Мария Егоровнаны** (Дириҥ), **Егоров Назар Назаровичы** (Амма), **Мордовская Елена Сергеевнаны** (Чурапчы орто оскуолата), **Корякина Любовь Николаевнаны** (Чурапчытаабы дьаһыла-сад) РСФСР норуотун үөрэҕэриитин туйгуна, үрдүк аттары ылыбыттаргына, **Аверинская Варвара Давыдовнаны** (Аммитаабы дьаһыла-сад), **Монастырева Дина Васильевнаны** (Чурапчы орто оскуолата), **Борисова Альбина Петровнаны** (Дириҥ) РСФСР Үөрэҕин министерствотын Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыттарынан оройуоннаабы үөрэх салаата итинник-истигинник эҕэрдэлиир, айымньылаах үлэни, тус олохторугар дьолу-соргуну баҕарар.

УЛУУ ТЫЛГА УҺУЙАН

Биллэрин курдук, 1980 сыллаахтан детсадтарга нуучча тылын үөрэтии киллэриллибитэ. Итиннэхэ анаан нормативнай типовой программа оноһуллубута. Сүрүн соруктан оҕолору нууччалыы саҥарарга, истэргэ уонна өйдөөрө үөрэтии буолар. Детсадка сэтиҥнилээхтик үөрэммит оҕолор оскуолаҕа киирэллэригэр нууччалыы өйдүүр, кэпсэтэр, хартыынаттан көрөн кыра кэлэҥнэри оҥорор, дьиэ-кэргэттэрин, детсадтаабы олохторун туһунан кэпсиир дьоҕурдаах, билиилээх буолуохтаахтар. Итиннэхэ, бастатан туран, оҕо дорообоон иэру билиэхтээх, араарыахтаах, тоба саҥарыахтаах. Үөрэтии оҕо көрдөөбүт тылын билиитигэр тирэҕириэхтээх.

Оройуоннаа нуучча тылын үөрэтии тубуста. Ол курдук, бары детсадтарга методическай хосторуган итиннэхэ аналлаах мунньуктар хаҕылыннылар, көрдөрөн үөрэтэр пособиелар, техническай средстволар булдунуллар. Үөрэтии методикатын баһылаһыныгар даҕаны балаччы опыт мунньулунна. Ол аҥаастыт саас оройуонга ыытылыбыт республиканскай курска бөлөмнэннинэн сибээстэхтэн ессо ордук бэрэдэктэммитэ, туһаныахха, атыттарга тарҕатыахха сөп курдук чэмчэтүллүбүтэ. Элбэхтэн биир холобуру аҕалыахха сөп.

Чурапчытаабы «Кэскил» детсадка үлэлиир Е. И. Егорова үлэлиигэ опытын, Екатерина Иннокентьевна нуучча тылыгар элбэх аһаҕас занятиелары, семинар-практикумнары, консультациялары, о. д. а. дьаһаллары ыытар. Оттон нуучча тылыгар надкэлэ ахсын никилин занятие оноһуллар. Занятиелар хайдах ыытыллыахтаахтарын туһунан иитээччи эрдэттэн үчүгэйдик толкуйдуур. Оҕолор өйдүүр, толкуйдуур дьоҕурдарын түс туһунан арааран түс туспа сорудахтары биэрэр. Итиннэхэ средствоны сатабыллаахтык туһанар. Боппуруостары биэрэн, солтоох эпиэтэрэ ирдиир сибээстээх этиилэри оҥорторор, ол быыһыгар араас дидактическай оонньуулары ыытар. Саҥа тылы быһаарарыгар иитээччи көрдөрөн үөрэтэр пособиены талтаан туһанар, бэйэтин хамсаныытын, имигэтин эмиэ ылбыйдык көмөлөһүннэрэр. Оҕолор занятиеҕа барыкытталлар, 6—8 тылтан турар этиилэри оҥороллор, остуоруйалары, кэпсээннэри өйдөрүттэн кэпсиллэр.

Улуу нуучча тылын ыырачаннарга үөрэтиигэ атыы да детсадтарга балачча ситиҥнээхтик үлэлээччилэр суох буолбатахтар. Холобурга Х. М. Кривошапкинаны (Болтоого), А. С. Каженниканы (Арыылаах), А. И. Сороноумованы (Бахсы) уо. д. а. аатталыыбыт.

Ол эрдэ, материальнай база эпиэттээбэтин үөрэтии методикатын туһаран иһин сиэтэ суоҕун ыйар наадалаах. Оҕо иккі тылы тэҥинэн баһылаһына уустук, элбэх билиини, сыраны эрэйэр. Үлэ онуоха дьүөрэлии буолуохтаах.

М. СЕДАЛИЩЕВА,
оскуолаҕа киирэн иннинээҥи саастаах оҕолору иитиигэ методист.

ОСКУОЛА ДЬОҺУН КӨМӨТӨ

Чакыр аҕыс кылаастаах оскуолатын үөрэнээччиларэ сайын ахсын тереебүт Эрилик Эристиин аатыван совхозтарыгар производство араас салааларыгар ыытан күүс-көмө буолаллар. Быйыл оскуола директора Егор Афанасьевич Флегонтов уонна үлэ, сыныьалаг лаҕырын начальника Николай Николаевич Адамов бэйэлэрин инициативаларынан Хонду үрдүн биир кэрэ костуулээх сиригэр Хаҥбалаахха лаҕыр баатын туттулар.

Лаҕыр тутуутугар сөп буолар тутуу маһын саас эрдэ учууталлар бэйэлэрэ хардыбыттэрэ, пилорамаҕа соҕотуоннаабыттарын уонна тутуу ыытыллар сиригэр таспыттара. Туох да суох курааннах сиригэр тутуулар саҕаланан лаҕыр аҥыллыытыгар бөлөм оҥорбуттара. Николай Николаевич уонна кини 13 үөрэнээччилэрэ 12:6 кэмэйдээх утуйар корпуһу, остолобуойу, 4 миэстэлээх дуһу, типовой ыскылаабы, бадьыбаабы, о. д. а. тутуулары тургэн тэтимнээн туппуттара. Хаачыстыбата да туйгун. Салайаччы бэйэтэ республика биир биллэр спортсмена РСФСР уонна Саха АССР спордун маастара Онон лаҕырга спортивнай площадканы туруу эмиэ болҕомто тас өттүгэр хаалларыллыбатаҕа.

Билэнгин оҕолор бэйэлэрэ тупут лаҕырдарыгар дуоһуйа сыныьаллар, учууталлар Николай Николаевич киниэрдиги сылдьыһар, үлэ ыҥыырдарыгар уһуйар. Охсооччу уолаттар билиҥнэ эттэра-хааннара үөрэнэн салайааччыларыттан хаалсыбат буоллулар. Ордук үчүгэйдик Вася Афанасьев (VII кылаас), Сеня Кириллин, Толя Ефремов уонна Володя Филиппов (VIII кылаастар) үлэлиллэр.

Лаҕыр коллектива ССКП обкомун, Саха АССР Министрдэрин Советын ыҥырыыларын дьүүллэһэн бэрэн дьаһаланан эпиэттиргэ быһаарымыта. Ол курдук, оҕолор былааннаах 1500 устуруна түүтэх былахтарын оҥоруган 2000 устуруканы соҕотуоннаалаатылар. Маҥтан күүһүн 5 тонна дуҕаны быһар, 35 тонна оту чэмчэтэр сорудаахтар.

П. ИННОКЕНТЬЕВ,
совхоз профкомун председателэ.

«ЗАРЯ» ЛААҐЫРГА

«Мугудай орто оскуолатын иннинэн тэриллибит «Заря» үлэ, сыныьалаг лаҕырыгар барыта 18 оҕо, сунньүнэн, VII—VIII кылаастар үөрэнээччилэрэ, сыныьаналлар. Тохсус кылааны бүтэрбит Крюков Тима, Николаев Проня уонна Сивцев Дима үлэҕэ төһүү күүһүнэн буолаллар. Уолаттар оскуолаҕа ылбыт билиилэрин практикаҕа сатабыллаахтык туһаналлар. Тима трактортан оту мустарар, Проня кэбиһиигэ тутаах киһи, оттон Дима—от охсооччу бастыҥа. Сэттис кылаас үөрэнээччитэ Вася Оконешников тускут аатталаҕа, иккис Вася Оконешников IV—V кылаас оҕолорун салайан бугуллааһыны тэриллэр. Оҕолор бэйэлэрин бэйэлэрэ салайына, аҕаан-суоттаан үлэни үөрэммиттэрэ кэрэхсэбиллээх. Бу күннэргэ ССКП обкомун, Саха АССР Министрдэрин Советын ыҥырыыларын дьыалаан ойоон, эбии ылымыт сорудахтарын толорорго дьулуурдаахтык үлэни сылдьаллар. Эдэр отчуттар техника ыйаан кинрбэт сирин, уу кытыытын барытын хомуйар туһугар охсуһаллар.

Лаҕыр начальника Иван Егорович Бараш-ков—тракторист е д е н н е учууталга. Бэйэтин билиитин-дьоҕурун оҕолорго сатабыллаахтык иитэр, Оҕолор үлэлэрин, сыныьалагнарын тэрийии саҥа ньымаларын дьаныардаахтык көрдүүр. Иитээччи В. И. Неустроева кытта биирдэ сүбэлэһэн китэр үлэ былаанын оҥостубуттара уонна онон салайтаран үлэлиллэр. Соторутааҕыта күрүө оноороччу оҕолору уонна Бахсы орто оскуолатын лаҕырын коллективын кытта табаарыстыы көрүстүлэр. Спортивнай күрэхтэһии ыыттылар, опыт атастастылар. Быйыл орто оскуоланы бүтэрбит Сергей Коротких лаҕыр физиҕорунан анаммыта. Кини эмиэ бэйэтэ туспа былааннаах, оҕолору эгэлгэн өттүнэн сайыныарга ылсан үлэлиир. Наставничествуйан хаһыс да сылын совхоз кырдьаҕас рабочайа Егор Гаврильевич Крюков үлэлэн оҕолору от үлэтин мынырыгар уһуйар, хотуурунан, ыраабылынан туттарга үөрэтэр.

Итэ курдук, «Заря» лаҕыр коллектива түмсүүлээхтик үлэлиир, көрдөөхтүк, туһалаахтык сыныьанар.

Е. СЛЕПЦОВА,
оскуола завуһа.

оскуола завуһа М. А. Попова.

—Биһиги оскуолабытыгар Дмитрий Павлович 1974 сыллаахха кэлбитэ. Педколлектив оччолорго ыһыллаҕас, үөрэнэччилэр ортолорутар дьиссиплинэ да мөлтөх этэ. Директор үлэтин кытаанах бэрээдэги олохтоохтуттан саҕалаабыта. Учууталлар киэнэ хойукка диэри үлэлиллэрин сиҥиспитэ, хас биирдии үөрэнэччини хонтуруолга ылбыта. Кини дьону олус билэр салайаччы. Бэйэ туохха дьоҕурдаах, ханнан көрөн сорудахтары үлэлэрэ. Холобур, мин кэргэммин Петр Васильевичы оскуола истэс иннэргэтиттэн уруйдаан оҥоруурга туруорбута,—диэн норуот үөрэҕэриитин туйгуна, пенсионер учуутал А. И. Соловьева кэпсээбитэ. Кырдьык, саҥа директор кэлиэҕиттэн оскуола үлэтэ-хамнаһа туспубута, кини кэрэхсиэҕэ улам элбэҕэн испитэ. Оттон билигин оройуон биир бастыҥ оскуолатын аатын сүгэр. Биир (көрдөххө эрэ) суолтата суох курдук холобуру ылыаҕын. Манна үөрэнэччилэр паарталара мэлдьи ыспыраллар, ким да онно урукку курдук уруйуйдаабат. Мээнэҕэ эпиэттэр эр, паарта сирэйэ—үөрэнэччи бэрээдэгин сиэркилэтэ диэн.

—Көрдөөбүн, хаһыакка бука диэн таһаарыман. Итэҕэс-быһаҕас олус элбэх,—корреспондены көрсөн Дмитрий Павлович кэрдеспүтэ. Кини өссө даҕаны үлэлиэлиэ лаҕырыгар (онно билигин түөрт корпус, остолобуой, сиэтэн эрэр баанньык баалаар) түүн сиэрилээ ылигин туһунан кэпсээбитэ. Онно Культура дьиэтин туттарыахха наада. Өссө кыраһыабай тына олбуордуохха наада. Оттон учууталлар олоруохтаах уопсайдарын еремуонэ сиэтэ илик, тас өттүттэн штукатуркаланна эрэ... Үөрэх дьыла субу ыган каллэ. Дмитрий Павлович ити курдук түбүк үөһүгэр сылдьар.

Л. УНАРОВА.

Снимокка Д. П. Чечебутов эдэр учууталлары кытта.

П. Оконешников фотота.

энергия эттик маассатыттан уонна түргэниттэн быһаччы тутулуктааҕын өйдөөтүлэр» диир уруогу ырыпыт Чурапчы аҕыс кылаастаах оскуолатын завуһа, идэтинэн математик В. И. Чепалова. «Биһиги физиктэрбит мантан үөрэнэллэрэ элбэх» диир Сылан орто оскуолатын директора А. П. Романов. Итэ курдук уруокка сылдьыбыттар, кабинет үлэтин билсибиттэр учуутал үлэтин үрдүктүк сыаналаммыттара.

Аҥаас уруоктары саха литературатыгар Е. П. Иванова, английскай тылга Л. Е. Лазарева, зоологиҕа Е. С. Уарова, физкультураҕа В. В. Осипов, уран тарбахтаахтар куруһуоктарын занятиетын Е. И. Сидорова ыыталаабыттара барыта кэрэхсэбилиэ тардыбыттара, биир идэлээхтэрин үтүө сыанабыллаарын ылбыттара.

Хайдаа саҥа ситиҥнилэргэ эбээһинэстиир. П. В. Божедонов салайаччылаах эдэр, эрчимнээх, үлэлиит коллектив онуоха күннэтэ дьулуһар.

М. НИКОЛАЕВА.

Киһи уонна айылҕа

БҮӨР КӨЛҮЙӘ

Чурапчы күөлүн үрдүнээҥи олбуорга үс бэрдинтэс үүнэн силгийлээн тураллар. Кинилэр, бастаан аҕаллахтарын саҕана, саҥа дойдуларын «атыҥыраан» ниҥэн-хатан барыах курдуктара. Сорох ниҥэлээх кинстэлэрэ хаҥдарыйан, устунан хатан, сиргэ тохтоон, ийи хараҕар быраҕыллар гына убаабыттара. Бэйэлэрэ, сотору ниҥэн-хатан хаалыах курдук, өлбөөдүйэн хаалбыттара. Ол эрээри, күн дьыл айан истэрин аайы, Чурапчы эбэ илгэлээх салгыныттан сайа тыынан, онуоха эбии, бөрүү-харайыы күүнэ көмөлөөн, бэрдьигэстэр барахсаттар улаан-улаан чэлгийэн, тохтубут кинстэлэрин оннуларыгар сабыс саҥа сиҥньэ күөх эдэр кинсталэр үүнэн тахсыбыттара.

Бу бэрдьигэстэри ыраахтан, Мэҥэ сиреттэн, Бүөр көлүйэ сайылыктан аҕалбыттара. Дьиэлэх хаһайка Федора Никифоровна: «Бу бэрдьигэстэрим өҥө саастым атаарбыт Бүөр Көлүйэ сайылыктан, мин хаҥдарыйбат бэйэлэх бэс арыытын санаталлар», — диир Федора Никифоровна букатын эдэр сааһыттан Якутскайдааҕы учуутал техникумун бүтэрэн, сэрии сылларын саҕана аһыллыбыт Мыҥдаҕаайытаабы өҥө дьиэтигэр үлэлиэҕиттэн, сүнньүнэн, Чурапчы сиригэр олохсуйдар дааҥы, Бүөр Көлүйэ сайылыгын улаханнык ахтар. Онтуната, сааһырдаҕын аайы оссо ордук улаатан иҥэр эбит буоллаҕа. «Аҥым олорон, бу бэрдьигэстэрбин түннүгүнэн көрдэхпүнэ, дойдубар тиийбит, дьоммун-сэргэбин көрсүбүт курдук сананабын», — диэн кэпсиир кини.

Сайылыгы, Кейүү үрэҕин эҥэриттэн халдьаайы диэки кыратык тоҕойдоон кирбит көлүйэ-элгэн үрдүгэр турарынан, Бүөр Көлүйэ диэн аатталаахтара. Сир хараҕын курдук сып-сырдык, дьэҥкир уулаах көлүкэчээнтэн сөп-сөрүүн уулу баһан таһааран чэй өрүнэр киниэхэ барытыгар дуоһуйуну, астыныыны аҕалар, Аллара диэки сытар элгэнигэ сөтүөлүүр, сөрүүнүүр кэми барытын сылаатын таһаарар.

Саныылык ортотугар үүнэн турар бэс арыыны олохтоохтор олус сөбүлүүллэр. Отун-маһын киниэхэ дааҥы тыыттарбаттар, бэйэлэрэ дааҥы бэстэрі чэгиэн эгэриэгэр биир сүтэ олугун түһэрбэттэр, ол курдук наһаа харыстыыллар. Кырдыыга, айылҕа бэйэтэ сөрүйэн, артиччи өттүгэр наар тоҥт, ол быыһыгар хатыҥ уонна талах бөлкаһыннаах дьон. Барыбэрт иллэҥхтэрэ, хардарыта көмөлөсүһэллэрэ, кыһалҕаларын толуйсаллара. Чугастарыгар Чороҕуттаҕа — Варламовтар, Сэттэ Торбоско — Лытвиновтар, Арҕаа Кейүүгэ — Баишевтар, Стручковтар буолан бэйа-бэйалэрин кытары хардарыта ылсан-бэрсэн, сарын сарыннарыттан өйөөн олорбуттар.

Ардыгар саас мспыт бурдуктарын үрэх сир хаһыҥа атырдьах ыйын саҕана хаарыйан, үүнүүнү ылбанна ытыстарын соттон хаалаллара. Оччоҕо, Солообут, Тоҥулу ыалларыгар киирэн араас тутуута үлэлээн, бурдук, сыыһын будуналлара. Итинник сыллар урукку оттугэр аҕыйаҕа суохтара. Маҥнайгы холбоһуктааһын саҕана бырааттыларгын Миниилэрдэрэ дьулуйан, Солообут үрэҕин сүнньүгэр тэриллибит колхозка киирбиттэрэ. Ол кэмнэртэн ылата (сэрии сылларыттан ураты сылларга) ас-уол тагысыйыытын бөлбөхкэ, үлэлээн-хамсаан олороллор.

Бүөр Көлүйэ сайылыкка ааспыт өҥө саһын саргылаах күннэрин, оччотообу дьон хаһан даҕаны умнуллубат ойдобулэрин Федора Никифоровна ыйыгах сүрэҕэ сутэрбэтэх. Ол туоһута — бу Чурапчыга эбэ хотун эрдүгэр чэлгийэ үүнэн эрэр бэрдьигастэр, кини төрөөбүт буоругар диириг ахтыҥаныы уҕарыта, сааскы сымнаҕас тыалга нуоҕалдьыйа, күөх нуоҕай жинстоларынан аҕэрдэлиир курдук аргыйдык ибигирдиэ, үөрэ-нөтө турдахтара.

И. СОСИН.

Мэҥэ-Хаҥалас.

БАРАШКОВ НИКОЛАЙ ДМИТРИЕВИЧ

1986 сыл атырдьах ыйын 25 күнүгэр олоҕун 60 саһыагар 1951 сылтан ССКП чилиэнэ, ССРС Журналистарын союһун чилиэнэ, республика кырдьаҕас радиожурналистарыттан биирдэстэрэ Баранков Николай Дмитриевич ыарахан ыарыыттан өлөн туораата.

Баранков Н. Д. 1926 сыллаахха Чурапчы оройуонун Танда Бахсы нэһилиэгэр дьаҥны баанынай кэрэнигэр төрөөбүтэ. Эрдэ тулаайах хаалбыт уолчаан саныгар сэрии, сутуруоан сыллара ыардыы тайаммыттара. Дьылҕа кинини Булуу оройуонтар Трофимовскайдаабы балык заводун Бобровскай промышленнай учаастагар тиэрдибитэ. Онно «Хотугу сулус» колхозка үлэтин саҕалаабыта.

1947 сыллаахха күһүн дойдутугар эргиллэн кэлбитэ. Билиҥэ-коруутэ баҕалаах, тэриллэр үлэҕэ дьоҕурдаах эдэр киһини ЫБСЛКС райкомун тэрийэр инструкторскай отделыҥ сэбиэдиссэйинэн талбыттара.

Николай Дмитриевич 1954 сыллаахха Якутскай-даабы колхозтар председателлэрин бэлэмнэтэр тыа хаһаайыстыбаннай орто оскуоланы бүтэрэн, партия миҥыыытынан 30 тыыныычлаахтар хамсаһыныарыгар холбоһон тыа хаһаайыстыбатын аныгылыы уларыта тутуута үлэлиэргэ быаарылынан, Кытаанах нэһилиэгэр ТАХСАР Онно киниини Емельян Ярославскай аатынан колхоз председателлиэн быыбардыыллар. Колхоз тэриллэ-хаһаайыстыба оттуҥэн бөҕөргөөһүнүгэр быарабылыанньа председателин уонна председателин солбуйаччы быыһыытынан элбэх сыратын биэрбитэ.

1960 сыллаахха ССКП райкома Н. Д. Баранковы Субуруускай аатынан совхозка зоотехникынан ыытар.

1962 сыл алтыныыытыгар райстат инспекторынан үлэлии сырыттаҕына, ССКП райкома кинини оройуоннаабы олохтоох радиокан биэрэрин тэрийэччинэн туруорбута. Бу үлэҕэ Николай Дмитриевич олоҕун 24 сылын анаата. Кини радиожурналист быыһынан оройуон олоҕун, үлэтин-хамнаһын, үлэһит дьонун, спортивнай ситиһиилэрин олохтоох радиокан, хаһыатынан тиһиэн быспанка хомоҕой тылынан итэҕэтиилээхтик кэпсиирэ. Оны сэргэ республика радиотынан оройуон олоҕун-кэрэтин сырдатара. Кини хас даҕаны радиоочеркалар автордара, ол иһигэр «Колхоз председателэ» очерк киниигэни суруйан хаалларда.

Баранков Н. Д. түбүгүттэх үлэтэ «1941—1945 сс. Аҕа дойду Улуу сэриитигэр килбиэннэх үлэтин иһин», «Килбиэннэх үлэтин иһин. В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сыла туолуутун бэлиэтээн» уонна Улуу Кыайыы 30 итиннэ 40 сылларыгар аналлаах юбилейнай медалларынан, ССРС Министрдэрин Советын радиокан биэрэрэ уонна телевидениеҕэ Государственнай комитетын Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта.

Баранков Николай Дмитриевич сырдык моссуонна биниги ойбутүгэр, сүрэхпитигэр өрүүтүн тыыннаах хаалыаҕа.

ТАБААРЫСТАРА

Талбыккын тал

Волгоградскай уобалас кооператордара Ас-уол программатыт ситиһиилэохтик толоруута бэйэлэрин тус кылааттарын киллэрэллэр. Бу сыл ааспыт кварталын устата нэһилиэннэ бэйэтин наадыйыытыттан ордорунар 3374 тонна этэ хомуйулунна, итти ааспыт сыл туһаанныаах кэмин ньыта тэҥнэтэххэ үс төгүлүнэн элбэх. Үүтү атыылаһыы эмиэ биллэрдик улаатта. Волгоградтааҕы облпотребсоюз бинир кварталлааҕы табаарын эргиирэ 9 мөлүйүөн солк. тэҥнэтэ.

Кооператордар тыа хаһаайыстыбатын бородуукуһуйаларын бэйэлэриҥ фирменнай маҕаһыыннарыгар сиэһинэ кубулуталлар.

Снимокка: облпотребсоюз «Русь» фирменнай маҕаһыынын кафетерийыгар аараас соктары, чаай, кофены иһиэххэ сөп. Кондитерскай оигоһуктар ассортименнара эмиэ киэҥ.

Э. КОТЛЯКОВ фотота, (ССТА фотохрониката).

Юнкор мунньуга

Биһиги куруһуоктут

Мин ааспыт үөрэх дьылыгар оройуоннаабы Пионердар дьиэлэрин иһинэн үлэлиир «Мэлдьи баар буоллун күммүт!» куруһуокка дьарыктаммытым. Салайаччы — быт — Аграфена Никокеньевна Романова. Онно биһиги «Сиргэ — Эйэни!», «Сэриҥэ — суох!», о. д. а. темаларга уруһуйдары оногорбуппут. «Бэлэм буол» хаһыат юбилейыгар анаан ыытыллар дьаһалларгa, выставкаларга кыттыбыппыт. Бу куруһуокка I—V кылаастар үөрэнээччилэрэ дьарыктаналлар. Киниилэртэн Лия Атласова, Дария Местникова, Туяра Кириллина, Лена Попова, Айта Пермякова, Муся Васильева уо. д. а. ордук ситиһиилээхтэр.

Шура КОЗЛОВА.

Норуот баайыгар — харыстабыллаахтык

ИЗОЛЯТОРДАРЫ ЫТЫАЛААМАН

Ыам ыйыттан саҕалаан бу ыамҥа диэри үрдүк күүрүүлээх электрическай линия изоляторларын ытыалааһын түбэлтэлэрэ тахса туралларын. Ол курдук ахтардас Чурапчы — Одьулуун — Дириҥ — Хайахсыт линиятыгар 22, 46, 47, 48, 59, 64, 66 опораларыгар изоляторлары ытыалааһыннан, бу линиия электроэнергия барыта харгыстана турар. Изоляторлары ытыалааһыннан 22, 46, 59, 66, 83 нүөмэрдээх опоралар траверсалара умайан хаалбыттара, балары чөлүгар түһэриигэ элбэх бириэмэ дааҥны, массыына уматыга дааҥны ороскуоттаналлар. Элбэхтэн чуолаан бинир түбэлтэни ыллахха, бу, ыл 20 күнүгэр киэһэ сэттэ часка 39 нүөмэрдээх линия (Чурапчы — Одьулуун — Дириҥ — Хайахсыт) арахсан баран ыыйан холбоммокко хаалбыта. Тута бу линиия кэрийэн көрөр бригаадэ тэриллибитэ уонна 46 нүөмэрдээх опора траверсата умайбыта, 22, 46, 47, 48, 66 нүөмэрдээх опоралар изолятордара алдьаммыттара биллибитэ. Онон бу линия 15 чаас устата уота суох турда. Умайбыт траверсаны уларыта сылдьан көрдоххо, доробуоннук суола элбэх эбит этэ.

Билиҥэ кэмҥэ электроэнергията суох, хас биирдии ыалтан саҕалаан, үлэ үгүс салаата табыллыбатын буна барыта барка биллэбит. Ол эрээри, тоҕо эрэ бу туһана олорор линиябыт оборудованнетын харыстаабаппыт. Опораларын тостуруута кэтэбут, проводтары быһабыт, изоляторларын ытыалымбыт. Бу аайы уоппут барыта-кэлиитэ үксүүр. Совхоз фермаларыгар үүт буорту буолара, үлэ-хамнас тохторо элбиир.

Итиннэ таһынан үлэлии турар оборудованнеҕа специалист буолбатах дьон ороһуута эмиэ тахсыалыыр буолан эрэрэ дьиксиннэрэр. Ол курдук, бу ыл 13 күнүгэр, ПМК үлэһитэ Лукин өтүүт комбинатын подстанциятыгар кэгүлэ суох уоту холбоон, сыаналаах оборудованнеы уматан, элбэх үүт-ас буорту буолла.

Онон биһиги, сетевой учаастак үлэһиттэрэ, оройуон нэһилиэнньэтиттэн маннык көрдөһүүлээхпит: ким электрооборудованнаҕа специалист буолбатах эрэрэ ороһорун, остуолбалары тоҕута көҥүт механизаторлары уонна изоляторлары ытыалыыр өҥолору (дьону) көрбүттэр тута милиция оройуоннаабы отделыгар уонна сетевой учаастакка биллэрэргитигэр. Бука барыы бинир киһи курдук турунан үрдүк күүрүүлээх линияны, күндү оборудованнеы харыстаатахпытына эрэ электроэнергиянан хаачыллыыбыт төрдүттэн тупсуоҕа.

Е. МАКАРОВ,
сетевой учаастак старшай маастара.

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

ССКП райкома, райсовет исполкома, ЫБСЛКС райкома, ОАПХ совета кырдьаҕас партайнай үлэһит, ССКП чилиэнэ

БАРАШКОВ Николай Дмитриевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн, кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутуруннарыы тириэрдэллэр.

«Саҥа олох» хаһыат редакциятын уонна типография коллективтара ССРС Журналистарын союһун чилиэнэ, редакторганизатор

БАРАШКОВ Николай Дмитриевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн, кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр кутуруннарын биллэрэллэр.

Эт-үүт комбинатын коллектива С. Н. Кубаровааҕа таптыыр аҕата, сибээс узелын коллектива В. Д. Баранковааҕа таптыыр убайа, кини балыыта коллектива Е. П. Баранковааҕа таптыыр кэргэнэ

БАРАШКОВ Николай Дмитриевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн, бэйэлэриҥ кутуруннарыы биллэрэллэр.

Таптыыр кэргэним, аҕабыт, убайым, эҥэбит

БАРАШКОВ Николай Дмитриевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүн табаарыстарыгар, биллэр дьонугар, дириҥнии кутуруйан турэн, ыытыннэрэбит.

БИҺИГИ АДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-332, отделлар—21-265, уопсай—21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54907. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ. № ЗАКАЗА 103. с. Чурапча, ул. Карла Маркса 26 «а». Тираж 3687 экз.